

KAZUO
ISHIGURO

NELEISK
MAN IŠEITI

2017
NOBELIO
LITERATŪROS
PREMIJOS
LAUREATAS

baltos lankos

Kazuo Ishiguro

Neleisk
man išeiti

romanas

Iš anglų kalbos vertė Jovita Liutkutė

baltos lankos

1 skyrius

Mano vardas – Keitė H. Man trisdešimt vieneri, ir jau daugiau nei vienuolika metų esu slaugytoja. Atrodo labai ilgai, žinau, bet, tiesą sakant, jie nori, kad dirbčiau dar aštuonis mėnesius, iki pat šių metų pabaigos. Tada bus beveik lygiai dvylika metų. Aš, žinoma, suprantu, kad taip ilgai esu slaugytoja ne dėl to, jog, jų nuomone, neprilygstamai atlieku savo darbą. Yra ir kitų tikrai gerų slaugytojų, kuriems buvo patarta mesti šį darbą jau po dvejų ar trejų metų. Be to, prisimenu vieną slaugytoją, kuris išdirbo net keturiolika metų, nors kaip specialistas buvo tiesiog tuščia vieta. Ne, aš tikrai nenoriu girtis. Bet kadangi tikrai žinau, kad mano darbu jie visiškai patenkinti, apskritai pasigirti būtų kuo. Mano donorams visada sekdavosi kur kas geriau, nei tikėtasi. Jų rehabilitacijos laikotarpis būdavo įstabiai trumpas, ir vargu ar bent vienas buvo priskirtas „nerimaujančiųjų“ grupei, net ir prieš ketvirtą kartą. Na gerai, gal jau iš tikrųjų girusi. Tačiau man be galo svarbu puikiai atlikti savo darbą, ypač pasirūpinti, kad mano donorai išliktų „ramūs“. Jau išsiugdžiau tam tikrą instinktą. Žinau, kada pasilikti ir juos paguosti, kada išeiti ir palikti juos vienus; kada išklaudyti visa, ką jie nori pasakyti, o kada tiesiog gūžtelėti pečiais ir patarti pastabas pasilaikyti sau.

Šiaip ar taip, aš neturiu didelių pretenzijų. Pažįstu nemažai dabar dirbančių slaugytojų, kurie yra tikrai ne blogesni už mane, bet nė iš tolo negali pasigirti turį tokį donorų pasitikėjimą. Jeigu

būtumėte vienas iš jų, įsivaizduoju, kaip jus įžeistų ir papiktintų daugybė dalykų: ir mano atskiras gyvenamasis kambarys, ir automobilis, ir tai, jog pati galiu nuspręsti ir pasirinkti, ką prižiūrėsiu. Be to, esu Heilšamo mokinė, – jau vien to kartais pakanka, kad žmonės susierzintų. „Keitė H., – sako jie, – ji turi teisę rinktis, ką slaugyti, ir visuomet renkasi saviškius – iš Heilšamo ar kitų ne prastesnių institucijų. Nenuostabu, kad ji turi puikią reputaciją.“ Ne kartą girdėjau taip šnekant ir esu tikra, kad jūsų ausis tokios kalbos pasiekdavo dar dažniau; galbūt iš dalies visa tai tiesa. Bet aš tikrai ne pirmoji slaugytoja, kuriai leidžiama pačiai apsispręsti bei pasirinkti ligonius, ir abejoju, ar paskutinė. Beje, daug metų dariau tai, kas man priklausė, ir rūpinausi donorais nekreipdama dėmesio, kur jie užaugo ir buvo išauklėti. Nereikėtų pamiršti, kad kai baigsiu slaugytojos karjerą, būsiu čia išdirbusi dvylika metų, o rinktis pacientus man leidžiama tik paskutinius šešerius.

Ir kodėl neturėtų būti leidžiama? Juk slaugytojai – ne kokie robotai. Stengiesi kaip įmanydamas, kiekvienam donorui širdį atiduodi, bet galop ir pats nusikamuoji. Slaugytojo kantrybė ir jėgos kada nors irgi išsenka. Taigi, kai tau leidžia rinktis, žinoma, renkiesi saviškius. Tai savaime suprantama. Tiesiog neįmanoma, kad būčiau šitiek metų išdirbusi slaugytoja, jei kiekvieną akimirką savo donorų nebūčiau užjautusi ir gailėjusi. Be to, jeigu man niekada nebūtų buvę leista rinktis, kaip po šitiek metų aš vėl būčiau suartėjusi su Rūta ir Tomiu?

Bet dabar, žinoma, donorų, kuriuos pažįstu ir prisimenu, lieka vis mažiau. Tiesą sakant, renkuosi aš ne taip jau dažnai. Kaip jau sakiau, jei tavęs su donoru nesieja artimesni ryšiai, dirbti nepalyginti sunkiau, ir vis dėlto aš pasiilgsiu slaugytojos darbo, – gerai, kad dirbsiu jį dar bent iki metų pabaigos.

Taip sutapo, kad jau trečioji ar ketvirtoji donorė, kurią man teko rinktis, buvo Rūta. Tuo metu ji jau turėjo paskirtą kitą slaugytoją. Prisimenu, gavus slaugyti Rūtą, teko šiek tiek pasinervinti. Bet galų gale man pavyko, ir tą pačią akimirką, kai vėl ją pamaciau reabilitacijos centre Dovereje, visa, kas mus skyrė, – mat tie skirtumai niekur nedingo, – dabar atrodė toli gražu ne taip svarbu kaip kiti dalykai, pavyzdžiui, kad mes kartu užaugome Heilšame arba kad abi prisimename dalykus, kurių nežino niekas kitas. Man rodos, kaip tik tada pradėjau ieškoti donorų, kuriuos pažinau dar tais laikais, ir, jei tik pasitaikydavo proga, – žmonių iš Heilšamo.

Per visus tuos metus ne kartą bandžiau ištrinti Heilšamą iš atminties, ne kartą sakydavau sau, kad nederėtų taip dažnai žvalgytis į praeitį. Bet paskui tiesiog atėjo toks metas, kai lioviausi priešintis. Manau, tai tiesiogiai susiję su vienu donoru, kuriuo rūpinausi trečiaisiais savo darbo slaugytoja metais, tiksliau – su jo reakcija, kai atsitiktinai užsiminiau, jog esu iš Heilšamo. Jis buvo donoru trečią kartą, operacija nenusisekė, ir jis tikriausiai žinojo, kad šį kartą neišsikapstys. Jis sunkiai kvėpavo, bet vis tiek pažvelgė į mano pusę ir tarė:

– Heilšamas. Galėčiau lažintis, kad tai buvo puiki vieta.

Paskui, kai rytojaus rytą pradėjau pokalbį norėdama nukreipti mintis kur nors kitur ir paklausiau, kur užaugo jis, vyras paminėjo kažkokią vietovę Dorsete, o jo spuoguotas veidas įgavo iki šiol man dar niekad neregėtą išraišką. Supratau, kad jis baisiai nenori prisiminti tų laikų. Tačiau jis norėjo, kad papasakočiau apie Heilšamą.

Taigi kitas penkias ar šešias dienas pasakojau visa, ką jis norėjo žinoti, o jis gulėjo lovoje ir klausėsi be galo susidomėjęs, švelniai šypsodamasis. Jis klausinėjo ir esminių dalykų, ir pačių nereikšmingiausių smulkmenų. Domėjosi mūsų auklėtojais,

dėžėmis savo gėrybėms sukrauti, kurias kiekvienas iš mūsų laikydavo po lova, futbolu, ritiniu*, takeliu, kuriuo galėjai išeiti iš pagrindinio mokyklos pastato ir nusigauti į nuošalesnę vietelę. Norėjo, kad papasakočiau apie jaukius slaptus kampelius, apie ančių tvenkinį, apie maistą ir pro dailės klasės langus atsiveriantį vaizdą – ryto ūkanose kiek užmatai besidriekiančius laukus. Netarai jis primygtinai prašydavo manęs dar ir dar kartą grįžti prie tų pačių dalykų; klausydavosi, tarsi niekad anksčiau nebūtų girdėjęs, nors pati vos prieš parą buvau jam pasakojusi. „Ar jūs ten turėjote sporto paviljoną? Kurį iš mokytojų labiausiai mėgote?“ Iš pradžių maniau, kad jį vis dar veikia medikamentai, bet netrukus supratau, jog šis vyras mąsto visiškai aiškiai. Tiesiog jis norėjo ne tik šį tą išgirsti apie Heilšamą, bet *prisiminti* Heilšamą, įrėžti sau į atmintį su ta mokykla susijusias smulkmenas taip giliai, tarsi joje būtų praleidęs savo vaikystę. Jis puikiai žinojo ilgai neišgyvensiąs, tad sugalvojo štai ką: primygtinai prašė manęs žodžiais apibūdinti dalykus, kad jie įstrigtų giliai į atmintį, matyt, tikėjosi, jog tomis bemiegėmis naktimis jo – veikiamo vaistų, kenčiančio ir išsekusio žmogaus – sąmonėje galiausiai išnyks riba, skirianti manusius ir jo paties prisiminimus. Kaip tik tuomet pirmą kartą supratau, iš tiesų suvokiau, kaip mums visiems pasisekė, – Tomiui, Rūtai, man ir visiems kitiems.

Net dabar, kai tik išvykstu į užmiestį, mano akis vis dar pagauna dalykus, primenančius Heilšamą. Užtenka besileidžiant į slėnį pamatyti rėželį ūkanose skendinčio lauko, tolumoje stūksančio didžiulio namo fragmentą ar netgi aukštai ant kalvos šlaito augančias tam tikra tvarka pasodintas tuopas, ir staiga man topteli: „Štai! Radau! Tai tikrai Heilšamas!“ Paskui apsižiūriu, jog tai

* Angliškas į beisbolą panašus žaidimas. (Vert. past.)

visiškai neįmanoma, ir važiuoju toliau, o mano mintys nuklysta kitur. Ypač žvilgsnį traukia tie paviljonai. Kad ir kur važiuočiau, visur juos pastebiu, dunksančius čia pat už sporto aikštelių, – nedidelius baltus surenkamus standartinius namukus su neįprastai aukštai, galima sakyti, beveik pakraigėje, įstatytų langų eilėmis. Man rodos, šeštajame ir septintajame dešimtmetyje visur buvo pristatyta daugybė tokių paviljonų, o ir mūsiškis, matyt, buvo surestas kaip tik tada. Jei man kada pasitaiko važiuoti pro toki paviljoną, kiek galėdama ilgiau neatitraukiu nuo jo žvilgsnio, – žinau, kad vieną gražią dieną įsirešiu į priešais riedantį automobilį, bet vis tiek niekaip negaliu atplėšti akių. Neseniai važiuodama visiškai tuščiu Vusteršyro kelio ruožu pamačiau toki paviljoną, pastatytą netoli kriketo aikštyno, – visai toki pat, kokį turėjome Heilšame, ir apsisukusi grįžau dar kartą į jį pažiūrėti.

Savo sporto paviljoną mes labai mėgome, gal dėl to, kad jis mums priminė mažučius užmiesčio namelius, kuriuos vaikystėje ne kartą buvome matę paveikslėlių knygoje. Prisimenu, jog žemesnėse klasėse maldaute maldaudavome mokytojų, kad kitą pamoką vestų ne paprastoje klasėje, o paviljone. Paskui, kai jau mokėmės aukštesniosiose klasėse ir įkopėme į tryliktus metus, paviljonas tapo vieta, į kurią su pačiomis artimiausiomis draugėmis ateidavome norėdamos pasislėpti nuo pašalinių akių ir viso likusio Heilšamo.

Paviljonas buvo pakankamai erdvus, kad jame netrukdydamos viena kitai įsitektų dvi mokinių grupės, o vasarą verandoje galėjo įsitaisyti dar ir trečia. Bet kiekvienam Heilšamo mokiniui ir jo artimiems draugams, aišku, labiausiai patikdavo kurioje nors iš tų patalpų pasilikti visiškai vieniems, todėl dažnai tekdavo gudrauti ir ginčytis. Mokytojai nuolat bandydavo mus paprotinti ir ragindavo elgtis civilizuoti, bet kad per pertrauką ar ilgesnį laisvą laiką tarpą galėtum tikėtis gauti paviljoną, tavo

grupėje išties turėjo būti stiprių asmenybių. Nepasakyčiau, kad aš pati esu pilka pelytė, visai neturinti autoriteto, bet manau, jog dažniausiai į paviljoną mums pavykdavo patekti dėl Rūtos.

Paprastai mes tiesiog išsibarstydavome, susėsdavome ant kėdžių arba stalų (paprastai būdavome penkiese, o jei drauge eidavo ir Dženė B., tai šešiese) ir kaip reikiant pasiplepėdavome. Šnekėdavomės iš širdies, – tokie pokalbiai galėjo vykti tik paviljone, pasislėpus nuo pašalinių akių. Ten aptardavome dalykus, kurie mus jaudino; kartais mūsų pokalbiai baigdavosi nesuvaldomu juoko protrūkiu, o kartais – įnirtingu kivirčiu. Tačiau dažniausiai paviljone praleistas laikas būdavo tiesiog puiki proga atsipalaiduoti kartu su pačiais artimiausiais draugais.

Prisimenu, vieną dieną mes visos buvome susigrūdusios prie aukštai įstatytų langų ir stovėjome pasilipusios ant taburetėlių ir suolų. Pro tuos langus puikiausiai matėme šiaurinę žaidimų aikštelę, kurioje koks tuzinas mūsų ir trečios aukštesniojo skyriaus klasės berniukų buvo susirinkę žaisti futbolo. Lauke skaisčiai švietė saulė, bet kiek anksčiau tą dieną, matyt, buvo paliję, nes puikiai pamenu, kaip saulės spindulių apšviesta tviskėjo gerokai išstrypto ir purvino stadiono žolė.

Kažkuri tarstelėjo, esą mums nederėtų taip atvirai spoksoti, bet nė viena iš mūsų nuo langų neatsitraukė nė per žingsnį. Tada Rūta tarė:

– Jis visiškai nieko neįtaria. Tik pažiūrėkite į jį. Jis tikrai ničnieko neįtaria.

Kai ji tai pasakė, pakėliau akis tikėdamasi jos veide išvysti kokių nors ženklų, kad ji nepritaria kiaulystei, kurią berniukai ketina iškrėsti Tomiui. Bet po akimirkos Rūta tik susijuokė ir mes-telėjo:

– Idiotas!

Ir staiga aš suvokiau, jog tai, kaip nuspręš pasielgti berniukai, neturi visiškai nieko bendra nei su Rūta, nei su kitomis čia susirinkusiomis mergaitėmis; ir visai nesvarbu, ar mes tam pritariame, ar ne. Tą akimirką stovėjome lipse prilipusios prie langų ne todėl, kad tikėjomės pamatyti, kaip dar kartą bus pažemintas Tomis, ir patirti malonumą, o dėl to, jog jau buvome girdėjusios, kaip visa tai vyksta, ir mums buvo šiek tiek smalsu viską pamatyti savo akimis. Nemanau, kad tuo metu aš daug galvodavau, kaip berniukai elgiasi vieni su kitais. Rūtai ir kitoms mūsiškėms visa tai atrodė taip svetima ir su mumis visai nesusiję. Man, ko gero, irgi.

O gal atmintis mane apgauna? Gal anuomet, kai pamačiau Tomį, per apšilimą šokinėjantį po futbolo aikštę, kai pastebėjau jo veide atsispindintį neslepiamą pasitenkinimą, kad saviškiai jį vėl priėmė į savo kompaniją ir jis tuoj vėl galės žaisti žaidimą, kuriame, – jis buvo tikras, – visa galva pranoksta kitus, – galbūt tuomet giliai širdyje pajutau šiokį tokį dilgtelėjimą. Šiaip ar taip, puikiai prisimenu pastebėjusi, kad Tomis tądien vilkėjo plonus sportinius marškinius aukšta atverčiama apykakle, kuriuos prieš mėnesį buvo nusipirkęs per Pardavimą ir kuriais labai didžiaivosi. Prisimenu, dar pagalvojau: „Jis tikrai kvailas, kad apsivilkęs jais išėjo žaisti futbolo. Marškinėliai gali suplyšti ar susitepti, ir kaipgi jis tada jausis?“ Bet balsu, nesikreipdama konkrečiai į kurią nors iš mūsiškių, teištariau:

– Tomis apsivilko savo marškinius. Savo mėgstamiausius sportinius marškinius atverčiama apykakle.

Nemanau, kad kuri nors būtų mane išgirdusi, mat visos kaip tik juokėsi iš Lauros, – pripažintos mūsų grupės juokdarės, kuri kaip tik mėgdžiojo visas iš eilės išraiškas, pasirodančias Tomio veide bėgiojant, mosuojant rankomis, šūkčiojant ir bandant

perimti kamuolį. Kiti berniukai, kaip ir dera per apšilimą, judėjo po aikštelę tingiai ir apatiškai, o susijaudinęs ir tiesiog savame kailyje netveriantis Tomis atrodė jau įsivažiavęs kaip reikiant ir įjungęs ketvirtąją pavarą. Tada aš garsiai pasakiau:

– Jei susiteps ar susiplėšys savo marškinius, jis plaukus nuo galvos nusiraus.

Šįkart Rūta mane išgirdo, bet, matyt, pamanė, kad pasakiau tai norėdama pajuokauti, nes santūriai sukikeno ir nieko nelaukusi pati mestelėjo sąmojų.

Paskui berniukai liovėsi perdavinėję vienas kitam kamuolį ir susirinko į krūvą purvinoje aikštėje šnupuodami ir laukdami, kol bus pasiskirstyta komandomis. Buvo išrinkti kapitonai, abu jie mokėsi trečioje aukštesniojo skyriaus klasėje, nors visi žinojo, kad Tomis žaidžia geriau už visus tos laidos mokinius. Jie švystelėjo į orą monetą, kad išsiaiškintų, kuris rinksis pirmas, ir tada tasai, kuris laimėjo, atidžiai nužvelgė stoviniuojančius berniukus.

– Pažiūrėk į jį, – tarė kažkas man už nugaros, – jis nė kiek neabejoja, kad jį iš karto pasirinks. Tik pažiūrėk į jį!

Tuo momentu Tomis iš tiesų atrodė šiek tiek juokingai, nejučia net galėjai pagalvoti: „Na ką gi, jeigu jis ir toliau bus toks kvailas, tikrai nusipelnys, kad su juo būtų šitaip elgiamasi.“ Kiti berniukai stengėsi sudaryti įspūdį, jog jiems visiškai nerūpi nei skirstymasis į komandas, nei kelintas iš eilės kiekvienas iš jų bus pasirinktas. Vieni tyliai tarpusavyje šnekučiavosi, kiti rišosi sportinių batelių raištelius, dar kiti trypčiojo nuleidę galvas ir įbedę akis į savo kojas, minkančias purvą. O Tomis nekantriai varstė žvilgsniu berniuką iš trečios aukštesniojo skyriaus klasės, tarsi jo vardas jau būtų buvęs ištartas.

Visą laiką, kol buvo skirstomasi, Laura toliau vaidino savo spektaklį, vieną po kitos mėgdžiodama Tomio veido išraiškas:

iš pradžių atvirą nekantravimą, paskui nerimą ir sumišimą, kai buvo pasirinkti keturi žaidėjai, o jo vardas taip ir liko neištartas, ir pagaliau – skausmą ir besukylančią paniką, kai jis ėmė suvokti, kas čia iš tikro vyksta. Bet aš į Laurą nežiūrėjau, mano žvilgsnis buvo nukreiptas į Tomį; kad ji mėgdžioja, galėjau spręsti iš to, jog visos nesitvėrė juoku ir vis ragino ją tęsti. Pagaliau, kai Tomis liko stovėti vienas, o berniukai pradėjo patyliukais kikenti, išgirdau Rūtą sakant:

– Tuojau prasidės. Tik truputį palaukite. Septynias sekundes. Septynios, šešios, penkios...

Bet skaičiuoti ji taip ir nepabaigė. Tomis įsiutęs puolė juos vyti, ir berniukai, dabar jau atvirai kvatodami, kiek įkabindami pasileido pietinės aikštės link. Tomis pabėgėjo paskui juos dar kelis žingsnius, – sunku buvo pasakyti, ar jis, pagautas impulso, ketina juos vyti ir rimtai užsipulti, ar tiesiog išsigando, kad nepaliktų jo vieno. Kad ir kaip ten būtų, po kelių akimirų jis sustojo ir liko stypsoti aikštėje visiškai vienas, įraudęs, varstydamas juos rūšciais žvilgsniais. Paskui ėmė šūkauti ir rėkti, iš jo lūpų pasipylė beprasmis keiksmožodžių ir įžeidimų kratinys.

Mes visos jau buvome mačiusios ne vieną Tomio įniršio priepuolį, tad nulipome nuo taburečių bei suolų ir pasklidome po kambarį. Bandėme kalbėtis apie ką nors kita, bet kažkur sąmonės gelmėse vis sukosi mintys apie Tomį, ir nors iš pradžių mes tik pavartėme akis ir stengėmės elgtis taip, lyg nieko nebūtų atsitikę, galų gale, – praėjus gal gerai dešimčiai minučių, kai nulipome nuo taburečių, – jau vėl buvome užgulusios langus.

Dabar berniukų jau niekur nebuvo matyti, ir Tomis jau nesistengė savo prakeiksmų svaidyti kuria nors konkrečia kryptimi. Jis tiesiog rėkė ir keikėsi, švaistėsi rankomis ir kojomis, tarsis norėdamas užgauti dangų, vėją ar artimiausią tvoros stulpą. Laura tarstelėjo, esą, gal jis repetuoja Šekspyra. Kažkuri iš mūsų

atkreipė dėmesį, jog kiekvieną kartą išspjovęs keiksmą jis kilsteli ištiestą koją į šoną tarsi besišlapinantis šuo. Tiesą sakant, toks kojos judesys man ir pačiai jau buvo kritęs į akis, bet dabar top-
telėjo visai kita mintis, būtent, jog kaskart, kai Tomis vėl nulei-
džia koją, ant jo blauzdos atsiranda kelios naujos purvo dėmės.
Ir čia aš vėl prisiminiau brangius jo marškinius, bet jis stovėjo
pernelyg toli, kad būčiau galėjusi įžiūrėti, ar Tomis išsipurvino
ir juos.

– Vis dėlto man atrodo, – pratarė Rūta, – kad kaskart šitaip
supykdydami Tomį jie elgiasi pernelyg žiauriai. Bet jis pats dėl to
kaltas. Jeigu išmoktų nekreipti dėmesio į berniukų išdaigas, jie
paliktų jį ramybėje.

– Ne, jie vis tiek neatkibtų nuo Tomio, – įsiterpė Hana. –
Grehemo K. būdas toks pat ūmus, bet visi stengiasi elgtis su juo
santūriai. Iš tikrųjų jie užsisėdo ant Tomio dėl to, kad jis tinginys
ir atgrubnagis.

Ir staiga visos viena per kitą sušneko, jog Tomis niekada nė
nesistengė būti bent kiek kūrybiškesnis, kad jis į Pavasarinius
mainus niekada nėra atnešęs jokio savo paties padaryto daik-
čiuko. Man rodos, Tomio įsiūtis buvo toks, jog mes visos slapčia
troškome, kad pagaliau iš pagrindinio pastato ateitų koks au-
klėtojas ir jį išsivestų. Mat nors tiesiogiai šioje Tomio erzavimo
operacijoje mes nedalyvavome, taburetes ir suolus iš pirmosios
eilės vis dėlto buvome išsitraukusios, tad dabar ėmėme jaustis
šiek tiek kaltos. Bet niekur nebuvo matyti jokio auklėtojo, todėl
mes tiesiog toliau balsu vardijome, kodėl Tomis nusipelnė visų
patyčių, kurias jam teko patirti. Ir kai žvilgtelėjusi į laikrodį Rūta
pasakė, kad nors dar turime laiko, vis dėlto jau reikėtų grįžti į
pagrindinį pastatą, niekas neprieštaravo.

Kai išėjome iš paviljono, Tomis vis dar putojo. Pagrin-
dinis pastatas dunksojo mums iš kairės, o Tomis stovėjo futbolo

aikštėje tiesiai priešais. Mums nebuvo jokio reikalo prie jo artintis. Juolab kad jis stovėjo atsukęs mums nugarą ir visai mūsų nepastebėjo. Ir vis dėlto, kai mano draugės aikštės pakraščiu patraukė pagrindinio pastato link, aš lėtai ėmiau eiti prie Tomio. Žinojau, kad toks mano poelgis visus gerokai suglumins, bet vis tiek žingsniavau toliau, – nesustojau netgi tada, kai išgirdau Rūtą pašnibždomis, bet primygtinai raginant mane grįžti.

Atrodo, per įniršio priepuolius Tomis nebuvo pratęs būti kieno nors trukdomas, nes kai prie jo priėjau, iš pradžių kelias sekundes išpūtęs akis į mane spitrinosi, paskui vėl davė valią emocijoms. Tarsi iš tiesų būtų repetavęs Šekspyra, o aš pačiame jo pasirodymo įkarštyje būčiau užlipusi ant scenos. Netgi kai tariau: „Tomi, tavo puikieji marškiniai... Tu juos visai išterlosi“, – jis, atrodo, mano žodžių tiesiog neišgirdo.

Tad ištiesiau ranką ir pirštais paliečiau jo dilbį. Vėliau visos, kurios matė šią sceną, įtarė, kad jis tai padarė tyčia, bet aš esu tikra, jog taip nebuvo. Jis vis dar švaistėsi rankomis į visas puses ir, žinoma, negalėjo numatyti, kad aš ketinu ištiesti savąją. Tad išmesdamas aukštyrą ranką jis nustūmė į šalį manąją ir pliaukštelėjo man per skruostą. Skaudėti visai neskaudėjo, bet iš netikėtumo aiktelėjau ir aš, ir dauguma atokiau man už nugaros stovinčių mergaičių.

Pagaliau Tomis tarsi atitoko, pastebėjo ir mane, ir mano drauges, susivokė, kur esąs, suprato stovįs futbolo aikštėje ir besielgiąs kaip paskutinis mulkis. Tarsi susigėdęs kiek kvailokai pažvelgė į mane.

– Tomi, – tyliai, bet priekaištingai pratariau aš, – apsitaiskei purvu visus savo marškinius.

– Na ir kas? – sumurmėjo jis.

Bet po šių žodžių nudūrė akis žemyn, pasižiūrėjo į rudomis dėmėmis išmargintus savo marškinius ir apimtas siaubo vos vos

susilaikė nešūktelėjęs. Dar po kelių akimirų jo veide pamačiau nuostabą, kad suprantu, kokie brangūs ir mieli jam tie marškiniai.

– Tik nesijaudink, – nuraminau jį aš, kol tarp mūsų įsivyravusi tylą dar netapo pernelyg slogi ir Tomis nespėjo pasijusti pažemintas. – Marškinius galima išskalbti. Jeigu nepavyks pačiam, nunešk juos panelei Džodei.

Kelias akimirkas jis vis dar apžiūrinėjo dėmes, o paskui piktai atkirto:

– O kas tau rūpi?

Atrodo, jis tuojau pat ėmė gailėtis mestelėjęs tokią pastabą ir suglumęs pažvelgė į mane tarsi tikėdamasis, jog pasakysiu jam ką nors paguodžiama. Bet aš jaučiausi užtektinai su juo pabendravusi, juolab kad į mus spoksojo kitos mergaitės ir, kaip galėjau numanyti, daugybė kitų mokinių, priplojusių nosis prie pagrindinio pastato langų. Todėl gūžtelėjusi pečiaiapsisukau ir vėl prisidėjau prie draugių.

Mums nueinant Rūta apkabino mane per pečius.

– Bent jau privertei jį liautis kriokus, – tarė ji ir čia pat pridūrė: – Ar tau nieko? Šlykštus gyvulys...

2 skyrius

Nuo to įvykio praėjo jau daug laiko, tad gali būti, jog kai ką ir supainiojau; tačiau vis dėlto labai aiškiai prisimenu viena: tą popietę priėjau prie Tomio dėl to, kad kaip tik tuo metu yriausi per savo gyvenimo tarpsnį, kai karštligiškai ieškojau iššūkių ir susikurdavau sau įvairiausių išbandymų. Kai praėjus kelioms dienoms Tomis mane sustabdė ir užkalbino, šis nutikimas man buvo beveik visai išgaravęs iš galvos.

Nežinau, kokia tvarka buvo ten, kur augote jūs, o Heilšame kone kiekvieną savaitę mes privalėjome pasitikrinti sveikatą ir užpildyti medicinos anketą, – paprastai ši procedūra būdavo atliekama 18 kabinete pačiame paskutiniame pastato aukšte, kur darbavosi griežtoji seselė Triša, arba Varnos Snapas, kaip mes ją pravardžiuodavome. Tą saulėtą rytą viena mūsiškių eilė lipo pagrindiniais laiptais į viršų, kad seselė juos apžiūrėtų, o kita – jau po patikrinimo – nenutrūkstamu srautu leidosi žemyn. Tad visa laiptinė aidėjo nuo skardžių vaikiškų balsų, aš kaip tik lipau aukštyn, įkandin kitos mergaitės batelių, ir staiga išgirdau visai netoli kažką šūktelint: „Keite!“

Tomis, kurį srautas jau nešė žemyn, staiga sustojo ant laiptų kaip įbestas ir plačiai nusišypsojo, o aš akimirksniu susierzinau. Galbūt prieš keletą metų atsitiktinai susitikę tą, kurį būdavo malonu matyti, mes žvelgdavome į jį kaip tik tokiu žvilgsniu; bet dabar jau buvome trylikamečiai, ir štai vaikinukas užkabino

mergaitę taip atvirai, tiesiog visų akivaizdoje. Jau buvau beprasizi-
žiojanti sakyti: „Tomi, kada tu pagaliau suaugsi?“ – bet susival-
džiau ir tepasakiau: „Tomi, tu užtvėrei kelią kitiems žmonėms,
aš irgi.“

Jis pakėlė akis, pažvelgė aukštyn ir pats įsitikino, jog plūs-
tantis mokinių srautas sulėtėjo ir, rodos, tuoj tuoj visiškai sustos.
Akimirką Tomį tarsi apėmė siaubas, bet paskui jis pasislinko ar-
čiau prie manęs ir prisispaudė prie sienos, kad pro jį, nors ir
sunkiai, galėtų prasisprausti žemyn lipantys mokiniai. Tada vėl
kreipėsi į mane:

– Keite, aš tavęs visur ieškojau. Norėjau atsiprašyti. Nuošir-
džiai sakau, Keite, man labai gaila dėl to, kas atsitiko. Anądien
tikrai nenorėjau tau suduoti. Man niekad nė į galvą nešautų už-
gauti mergaitę, o jei vis dėlto ateitų tokia mintis, tikrai negalė-
čiau nė pirštu priliesti *tavęs*. Labai labai tavęs atsiprašau.

– Nieko tokio. Juk tu netyčia, – atsakiau aš, atsisveikindama
linktelėjau galva ir jau ketinau eiti savo keliu.

Bet Tomis linksmai šūktelėjo:

– O marškiniams nieko neatsitiko. Dėmes pavyko išskalbti.

– Tai gerai.

– Juk tau nieko bloga neatsitiko, ar ne? Kai sudaviau?..

– Aišku, ne. Skilusi kaukolė, smegenų sukrėtimas. Ir viskas.
Netgi Varnos Snapas tikriausiai pastebės. Žinoma, jeigu aps-
kritai kada nors pas ją užkopsiu.

– Bet rimtai, Keite. Juk negrieši ant manęs danties, ką? Man
tikrai labai gaila. Tikrai.

Pagaliau aš jam nusišypsojau ir pasakiau, šįkart jau be iro-
nijos:

– Klausyk, Tomi, ką padarei, padarei netyčia, ir aš jau seniai
viską pamiršau. Ir visai ant tavęs nepykstu. Nė trupučio.

Jis vis dar stovėjo tarsi abejodamas tuo, ką išgirdo, bet dabar laiptais žemyn jau grūdosi aukštesniųjų klasių mokiniai, baksnodami jam į nugarą ir ragindami judintis. Šyptelėjęs Tomis patapšnojo man per petį, tarsi būčiau už jį jaunesnis berniukas, ir nešamas srauto ėmė leistis laiptais žemyn. Ir staiga, jau pradėjusi lipti viršun, išgirdau jį iš apačios šūktelint:

– Iki, Keite!

Šis susitikimas man buvo šiek tiek nemalonus, bet dėl to niekas manęs neerzino, niekas nepaskleidė bjaurių apkalbų. Be to, turiu pripažinti, kad jeigu tąkart nebūčiau susidūrusi su juo ant laiptų, tikriausiai nebūčiau taip susidomėjusi Tomio problemomis, kurių per kitas savaites jam netrūko.

Kelis incidentus mačiau pati. Bet dažniausiai išgirsdavau, kad kas nors atsitiko, ir tada kalbėdavau su žmonėmis ir klausinėdavau jų visko tol, kol maždaug susidarydavau vaizdą, kas ir kaip ten vyko. Mokiniams teko patirti dar ne vieną Tomio įniršio protrūkį, pavyzdžiui, kad ir tada, kai jam buvo liepta pakelti ir pernešti du suolus iš 14 kabineto. Jis benešdamas išbarstė visus juose buvusius daiktus, o klasiokai tuo tarpu išdūmė į laiptų aikštelę, pakeliui užbarikadavę duris, kad jis negalėtų išeiti. Kitą kartą ponas Kristoferis buvo priverstas užlaužti Tomiui už nugaros rankas, kad jis per futbolo treniruotę pagaliau liautųsi atakavęs Redžį D. Bet juk visi matė, kad kai antros aukštesniojo skyriaus klasės berniukai bėgdavo krosą, Tomis vienintelis likdavo be partnerio. Jis buvo puikus bėgikas ir netrukdamo atsiplėšti nuo pagrindinės grupės per dešimt ar penkiolika jardų, galbūt šitaip tikėdamasis nuslėpti, jog niekas nenori bėgti drauge su juo. Paskui kone kasdien sklisdavo gandai apie kokią nors Tomiui iškrėstą išdaigą. Dauguma tų pokštų būdavo visiems gerai žinomi: kas nors įkišdavo jam į lovą keistų daiktų arba įmesdavo į kruopų košę

kirminą; bet kai kurie buvo tiesiog labai šlykštūs ir nepadorūs – kas nors Tomio dantų šepetėliu iššveisdavo klozetą ir padėdavo atgal į vietą, kad vakare atėjęs jis rastų ant šepetėlio šerelių pakibusį vieną kitą išmatų šapelį. Dėl galingo Tomio kūno sudėjimo, jėgos ir, kaip man atrodė, ūmaus būdo niekas nebandė jo stumdyti ar šiaip priekabiauti, bet, kiek prisimenu, bent kelis mėnesius tokie pokštai vis nesiliovė. Tuomet aš tikėjaisi, jog anksčiau ar vėliau kas nors prabilis apie tai, kad erzintojai perlenkė lazda, tačiau išdaigos nesiliovė ir niekas nepratarė nė žodžio.

Kartą miegamajame, kai šviesos jau buvo išjungtos, šią temą pamėginau užkabinti aš pati. Perėjusios į aukštesnįjį skyrių, viename miegamajame miegodavome šešios, kitaip sakant, visa mūsų nedidelė mergaičių grupelė gyveno viename kambaryje, ir, prieš užmigdamos, jau gulėdamos lovose ir užsigesinusios šviesą, mes dažnai kalbėdavomės pačiomis intymiausiomis temomis. Čia galėjome šnekėtis apie tai, apie ką nebūtume išdrįsusios prabilti kur nors kitur, netgi paviljone. Tad vieną vakarą aš pradėjau kalbą apie Tomį. Daug nekalbėjau, tik trumpai priminiau, ką jam tenka kęsti, ir pasakiau, kad tai tikrai nesąžininga. Kai nutilau, tamsos gaubiamame miegamajame įsivyravo keistoka tylą. Supratau, jog visos laukia, ką atsakys Rūta, – mat kai būdavo pajudinama kokia nors kebli tema, iniciatyvos visuomet imdavosi kaip tik ji. Minutėlę kitą palaukusi, toje miegamojo pusėje, kur buvo įsitaisiusi Rūta, išgirdau atodūsi, o paskui mano ausis pasiekė ir jos balsas:

– Tu teisi, Keite. Tai tikrai nesąžininga. Bet jeigu Tomis nori, kad kiti liautųsi jį erzinę, pirmiausia turi pakeisti savo požiūrį į tai, kas vyksta. Į Pavasarinį apsikeitimą jis ničnieko neatnešė. O ar jis turi ką nors kitam mėnesiui? Galiu lažintis, kad ne.

Čia turėčiau kiek plačiau papasakoti apie Heilšame vykdavusius Mainus. Keturis kartus per metus – pavasarį, vasarą,

rudenį ir žiemą – mes rengdavome kažką panašaus į parodas-pardavimus, kur eksponuodavome savo darbus, sukurtus per tris mėnesius po paskutinio Apsikeitimo. Tai galėjo būti ir paveikslai, ir piešiniai, ir eilėraščiai, ir visokios „skulptūros“, kartais padarytos iš neįtikėtinai medžiagos – aplankstytų skardinių arba tiesiog butelių kamštelių, pritvirtintų ant kartono. Už kiekvieną į parodą atneštą kūrinį gaudavai kelis Apsikeitimo žetonus, – mokytojai patys nusprendavo, kiek žetonų vertas vienas ar kitas tavo „šedevras“, – o Mainų dieną galėdavai pasiimti savo žetonus, nueiti į parodos salę ir „nusipirkti“ tau patikusią daiktą. Tiesa, buvo nustatyta taisyklė, kad įsigyti gali tik savo laidos mokinių darbus, bet pasirinkimas vis tiek būdavo gana didelis, nes dauguma iš mūsų per tuos tris mėnesius netinginiaudavo ir būdavo gana produktyvūs.

Kai dabar mintimis grįžtu į tuos laikus, aiškiai suvokiu, kodėl Mainai mums buvo tokie svarbūs. Pirmiausia, be Pardavimų, – Pardavimai vis dėlto buvo visai kas kita, apie juos aš irgi dar papasakosiu, – mums tai buvo vienintelė galimybė papildyti savo asmeninių daiktų kolekciją. Sakykime, jei užsimanydavai papuošti sieną, prie kurios stovi tavo lova, arba norėdavai turėti kokį daikčiuką, kurį nešiotumeis kuprinėje ir atėjęs į klasę papuoštum suolą, galėjai jį rasti kaip tik per Mainus. Be to, dabar suprantu, kaip subtiliai Mainai mus visus veikė. Kai gerai pagalvoji, netrunki suvokti, jog priklausydami vieni nuo kitų ir gamindami daiktus, kurie paskui taps kurio nors mokinio asmenine nuosavybe, mes kartu stengdavomės palaikyti ir gerus tarpusavio santykius. Tomio atvejis buvo tiesiog pavyzdinis. Ilgą laiką Heilšamo mokinių požiūris į tave, simpatijos ir pagarba priklausydavo nuo to, ar būdavai „kūrybiškas“.

Prieš keletą metų, kai slaugiau Rūtą Doverio reabilitacijos centre, mudvi dažnai visa tai prisimindavome.

– Taip, tai buvo vienas iš tų dalykų, kurie darė Heilšamą ypatingą, ne tokį kaip kitos mokyklos, – kartą pasakė ji. – Mes buvome skatinami vertinti vieni kitų darbus.

– Tai tiesa, – sutikau aš. – Bet kartais, kai prisimenu anuo-metinius Mainus, daug kas man atrodo gana keista. Pavyzdžiui, kad ir eilėraščiai. Pamenu, vietoj paveikslo ar piešinio mums buvo leidžiama pateikti ir eilėraščius. O keisčiausia, jog mums visiems atrodė, kad taip ir reikia, kad tai savaime suprantama.

– O kodėl būtume turėję manyti kitaip? Juk poezija – irgi svarbu.

– Bet tai tebuvo devynerių metų vaikų keverzonės, keistos pratybų sąsiuvinuose su rašybos klaidomis išvedžiotos ir šiaip taip surimuotos eilutės. Ir mes, užuot pasinaudoję galimybe nusipirkti kokį gražų daikčiuką ir papuošti juo sieną prie lovos, atiduodavome savo vertinguosius žetonus už vieną tokį šlamšto prirašytą pratybų sąsiuvinį. Jeigu jau mums taip labai patiko kurio nors iš mūsų eilėraščiai, kodėl paprasčiausiai nepasi-skolindavome vienai popietei ir nepersirašydavome? Bet juk pati prisimeni, kaip viskas buvo. Išaušdavo Mainų diena, o mes sto-vėdavome ir blaškydavomės niekaip neapsispręsdami, ką pasi-rinkti – Siuzės K. eilėraščius ar Džekės žirafėles.

– Taip, Džekės žirafėlės, – nusijuokė Rūta. – Jos buvo tokios gražios. Vieną ir aš turėjau.

Šis pokalbis vyko vieną gražų vasaros vakarą mudviem sė-dint nedidukame jos reabilitacijos palatos balkone. Buvo praėję keli mėnesiai po Rūtos pirmos operacijos, sunkiausios dienos jau praaiyje, o aš savo vakarinius vizitus stengdavausi suplanuoti taip, kad mudvi kokį pusvalandį galėtume praleisti balkone ir pa-sigrožėti už namų stogų palengva besileidžiančia saule. Čia akis užgriebdavo daugybę rėminių bei palydovinių antenų, o kartais toli toli, beveik ties horizontu, galėdavai įžiūrėti plonytį spindintį

ruoželį, kuris buvo ne kas kita, o jūra. Atsinešdavau mineralinio vandens, sausainių, ir mudvi sėdėdavome ten kalbėdamosi apie visa, kas tik mums šaudavo į galvą. Reabilitacijos centras, kuriame Rūta tuomet gydėsi, buvo viena iš mano mėgstamiausių medicinos įstaigų, ir tikrai nebūčiau prieštaravusi, jeigu savo kaip slaugės karjerą man būtų buvę lemta baigti kaip tik ten. Reabilitacijos palatos nedidelės, bet gražiai įrengtos ir jaukios. Jose viskas – ir sienos, ir grindys – išklotos spindinčiomis baltomis keraminėmis plytelėmis, todėl centre taip švaru, jog pirmą kartą įkėlęs čia koją imi manyti atsidūręs tikrą tikriausioje veidrodžių salėje. Suprantama, kai turi daug darbo, savo atspindžio tuose „veidrodžiuose“ nė nematai, bet kartais atrodo, kad jei pakeltum akis, tikrai pamatytum. Kilstelėjęs ranką arba sėsdamasis lovoje iš karto gali pajusti plytelėmis nuslystantį neryškų šešėlį. Negana to, palatoje, kuri šiame centre buvo paskirta Rūtai, yra ir didžiulės permatomo stiklo stumdomosios durys, tad gulėdama lovoje ji be vargo gali stebėti, kas darosi lauke. Netgi padėjusi galvą ant pagalvės Rūta matydavo geroką gabalą dangaus; be to, jei tik oras būdavo pakankamai šiltas, ji galėdavo išeiti į balkoną ir iki valiai pakvėpuoti grynu oru. Man patiko ją ten lankyti, patiko mūsų kiek padriki pokalbiai, patiko visą vasarą ir ankstyvą rudenį drauge sėdėti tame balkonėlyje ir šnekučiuotis apie Heilšamą, Ūkį ir visa kita, kas tik mums ateidavo į galvą.

– Noriu pasakyti, – rutuliojau savo mintį toliau, – kad būdami tokio amžiaus, na, sakykime, vienuolikos metų, iš tikrųjų vieni kitų kuriamais eilėraščiais mes visai nesidomėjome. Bet ar pameni Kristę? Kristė garsėjo puikiais eilėraščiais, ir mes visi žiūrėjome į ją pagarbiai. Netgi tu, Rūta, nedrįsdavai Kristei įsakinėti. Ir tik todėl, kad, mūsų visų nuomone, ji rašė gerus eilėraščius. O juk apie poeziją tuomet mes dar ne kažin ką nutuokėme. Ir visai dėl to nesikrimtome. Tai gana keista.

Bet Rūta nesuprato, ką norėjau pasakyti, o gal sąmoningai vengė šios temos. Gal ji tiesiog užsispyrė prisiminti mus labiau išprususius, negu anuomet iš tikrųjų buvome. O gal pajuto, kur mus nuves mano pradėtas pokalbis, ir visai nenorėjo ten eiti. Kad ir kaip ten būtų, ji giliai atsiduso ir tarė:

– Mes visi manėme, kad Kristės eilėraščiai pašėlusiai geri. Bet įdomu, kokie jie mums pasirodytų dabar? Kaip gaila, kad nė vieno čia neturime, – labai norėčiau sužinoti, ką apie juos manytume šiandien. – Paskui ji nusijuokė ir pridūrė: – Žinai, aš vis dar tebeturiu Piterio B. poezijos. Bet tie eilėraščiai – daug vėlesnio laikotarpio, tuomet mes jau mokėmės ketvirtoje aukštesniojo skyriaus klasėje. Tikriausiai buvau jį įsimylėjusi, nes niekaip nesuprantu, kuriems galams per Mainus nusipirkau tuos jo eilėraščius. Juk jie nieko verti – kažkokie isteriko kliedesiai, ir tiek. Jis taip save sureikšmina... Bet Kristė, prisimenu, tikrai gerai rašė. Net keista, kad vos pradėjusi tapyti poeziją visai pamiršo. Kitose srityse ji toli gražu nebuvo tokia talentinga.

Bet grįžkime prie Tomio. Tai, ką anąsyk užgesinus šviesas miegamajame pasakė Rūta, – esą dėl visų savo nelaimių Tomis kaltas pats, – tikriausiai tebuvo nuomonė, kurios tuo metu laikėsi dauguma Heilšamo mokinių. Bet kai ji paaiškino, ką jis padarė, o tiksliau – ko nepadarė, tebegulėdama lovoje aš staiga suvokiau, jog mintis, esą Tomis tyčia nesistengia būti kūrybiškas, mokykloje sklando jau nuo tų laikų, kai jis dar buvo žemesniųjų klasių mokinys. Net pašiurpau toptelėjęs, kad visa tai, kas vyksta dabar, Tomis patiria ne kelias pastarąsias savaites ar mėnesius, o jau kelerius metus.

Ne taip seniai mudu su Tomiu apie tai šnekėjomės, ir išgirdusi, kaip jis pats vertina anuometines savo bėdas ir jų priežastis, galutinai įsitikinau, jog tą naktį man į galvą atėjusios mintys buvo gryna tiesa. Anot Tomio, viskas prasidėjo vieną popietę,

per panelės Džeraldinos dailės pamoką. Tomis prisipažino iki tos dienos tapybos pamokas mėgęs. Bet kai tą dieną per panelės Džeraldinos pamoką jis nuliejo tą lemtingąją akvarelę, – joje buvo pavaizduotas aukštoje žolėje stovintis dramblys, – tuomet viskas ir prasidėjo. Jis tvirtino tokią akvarelę nuliejęs tik norėdamas iškrėsti pokštą ir pajuokauti. Ilgai klausinėjau Tomį, norėdama sužinoti tokio poelgio priežastis, bet iš tiesų, manau, jis pasielgė taip, kaip elgiasi dauguma tokio amžiaus vaikų: jie tiesiog veikia iki galo nė nesuvokdami savo elgesio priežasčių. Būdamas tokio amžiaus iškreiti kokį pokštą, nes manai, kad tai sukels klasiokų juoką, arba dėl to, jog nori pamatyti, ar tavo poelgis sukels aplinkinių sujudimą bei sumaištį. O kai paskui tau liepia pasiaiškinti, kodėl taip padarei, supranti, jog tai, ką padarei, buvo visiškai kvaila ir beprasmiška. Bet kartais mes visi taip elgdavomės. Tiesa, Tomis šios situacijos neapibūdino tokiais žodžiais, bet neabejoju, kad tądien viskas vyko kaip tik taip.

Taigi jis nupiešė dramblių, ir jo nulieta akvarelė atrodė tarsi būtų ne jo, o trejais metais jaunesnio mokinio kūrinys. Jis sugaišo ne daugiau kaip dvidešimt minučių, ir akvarelė, žinoma, sukėlė klasiokų juoką, tik ne visai tokį, kokio Tomis tikėjosi. Tačiau net ir tada nieko ypatinga nebūtų nutikę, – mano galva, tai tikra likimo ironija, – jeigu tądien dailės pamoką būtų vedusi ne panelė Džeraldina, o kas nors kitas.

Tokio amžiaus mokiniams panelė Džeraldina buvo mėgstamiausia mokytoja. Ji buvo švelni, kalbėjo patylomis ir visada paguosdavo, kai labiausiai to reikėjo, netgi tada, kai ką nors iškrėsdavai ir tave apibardavo kitas mokytojas. O jei atsitikdavo taip, kad gaudavai velnių nuo jos pačios, paskui bent keturias dienas panelė Džeraldina apgaubdavo tave ypatingu dėmesiu, tarsi jaustūsi tau skolinga. Tomiui tiesiog nepasisekė, jog tą dieną pamoką vedė panelė Džeraldina, o ne kas kitas, sakykime,

ponas Robertas ar pati panelė Emilė, mokyklos direktorė, kuri irgi dažnai vadovaudavo dailės pratyboms. Jeigu pamoką būtų vedęs kuris nors iš tų dviejų mokytojų, Tomis tiesiog būtų gavęs išklausti pamokslą ir kvailai vyptelėjęs, o visi kiti, blogiausiu atveju, būtų nusprendę, kad tai tiesiog nepavykęs pokštas. Kai kurie mokiniai tikriausiai netgi būtų pagalvoję, jog Tomis – tikras juokdarys. Tačiau panelė Džeraldina nebūtų panelė Džeraldina: ji pasielgė visiškai kitaip. Užuoat davusi Tomiui velnių, ji ėmė apžiūrinėti akvarelę stengdamasi būti geranoriška ir supratinga. Be to, tikriausiai nujausdama, kad kiti mokiniai gali pradėti Tomį erzinti, ji perlenkė lazda į kitą pusę: nors neįtikėtina, panelė Džeraldina sugebėjo akvarelėje įžiūrėti teigiamų dalykų, į kuriuos čia pat atkreipė visos klasės dėmesį. Klasiokai ne juokais pasipiktino ir įsižeidė, – štai tada viskas ir prasidėjo.

– Kai išėjome iš klasės, – prisiminė Tomis, – pirmą kartą išgirdau juos iš manęs tyčiojantis. Ir jiems buvo nė motais, kad girdžiu, ką jie kalba.

Man rodos, jau šiek tiek anksčiau, dar gerokai prieš nupiešdamas tą dramblių, Tomis jautė neišlaikysiąs jam primesto tempo ir nesugebėsiąs taip sparčiai tobulėti. Tad jis tyčia nuliejo tokią akvarelę, kokią be vargo būtų nuliejęs ir daug jaunesnis už jį mokinys. Pagaliau, gal Tomis tyčia slėpė tikruosius savo gebėjimus piešdamas labai vaikiškus paveikslus. Bet, jam nuliejus akvarelę su drambliu, ši gudrybė iškilo aikštėn, ir dabar visi laukė, ką jis darys toliau. Iš pradžių Tomis dar stengėsi, bet kad ir ko imdavosi, išgirdavo už nugaros kikenant ir laidant pašaipas. Ir apskritai, kuo labiau jis stengėsi, tuo garsiau jo pastangos būdavo išjuokiamos. Tad neilgai trukus Tomis grįžo prie savo ankstesnės gynybos taktikos: tyčia ėmė kurti vaikiškus kūrinus, šitaip norėdamas parodyti, kad jam vis tiek, ką apie jį mano kiti. Ir nuo to laiko padėtis ėmė eiti blogyn.

Buvo laikotarpis, kai vieną kitą pašaiپیą repliką jam tekdavo iškęsti netgi per dailės pamokas, – o tokių atvejų pasitaikydavo gana dažnai, nes žemesnėse klasėse Tomis turėjo daug dailės pamokų. Paskui priekabavimas dar labiau išsiplėtė, apimdamas ir kitas veiklos sritis. Tomio nepriimdavo drauge žaisti, per pietus berniukai atsisakydavo sėstis šalia jo arba apsimesdavo, kad nieko negirdi, kai vakare užgesinus šviesas miegamajame Tomis ką nors pasakydavo. Iš pradžių dar pasitaikydavo laikotarpių, kai tos patyčios aprimdavo. Kartais kelis mėnesius nieko panašaus nenutikdavo, ir Tomis jau manydavo, kad visa praėjo, bet netrukus vėl padarydavo ką nors ne visai derama, arba jį prisiminėdavo vienas iš amžinų priešų, pavyzdžiui, Artūras H., ir viskas prasidėdavo iš naujo.

Tikrai nė nežinau, kada Tomiui prasidėjo įniršio priepuoliai. Bet man atrodo, kad Tomis visuomet garsėjo nevaldomais pykčio šuorais, netgi tuomet, kai dar buvo visai vaikas, bet jis pats mane tikino, esą tie priepuoliai prasidėjo tik tada, kai patyčios tapo tiesiog nepakeliamos. Kaip tik tas įniršis jo klasės draugus pakurstydavo dar labiau jį erzinti, ir maždaug tais metais, apie kuriuos dabar kalbu, – tą vasarą, kai perėjome į antrą aukštesniojo skyriaus klasę ir mums sukako trylika, – Tomio persekiojimas pasiekė apogėjų.

Paskui viskas nurimo, – ne per vieną naktį, bet gana greitai. Kaip jau sakiau, tuos įvykius sekiau gana atidžiai, todėl viltį teikiančių ženklų pastebėjau randantis anksčiau nei dauguma kitų. Viskas prasidėjo nuo ramybės tarpsnių, – praeidavo mėnuo ar šiek tiek daugiau, – ir vėl pakildavo patyčių banga, regis, nė kiek neslūgstanti, bet Tomis sugebėdavo susivaldyti, ir įniršio proveržių niekas nesulaukdavo. Kartais aiškiai matydavau, kad jis tuoj tuoj pratrūks, tačiau šiaip taip jam pavykdavo susitvardyti; kitą kartą jis, žiūrėk, tik abejingai gūžteli pečiais ir elgiasi taip,

tarsi nieko nebūtų atsitikę. Iš pradžių, pamatę tokią Tomio reakciją, visi nusivildavo; atrodė, kad pasijuto įžeisti ir pasipiktinę, jog Tomis nepateisino jų vilčių. Ilgainiui žmonėms tiesiog nusibodo, patyčios tapo ne tokios išradingos, ir vieną dieną aš susigriebiau, kad jau visa savaitė niekas Tomio neužkabino.

Vien šis faktas, žinoma, dar nieko negalėjo įrodyti, bet pastebėjau ir kitų ženklų. Tiesa, tai dažniausiai būdavo smulkmėnos. Pavyzdžiui, mačiau, kaip Aleksandras Dž. ir Piteris N. nerūpestingai plepėdami drauge su Tomiu per kiemą eina futbolo aikštės link, pastebėjau, jog tariant jo vardą nežymiai, bet vis dėlto esmingai pasikeičia žmonių intonacija. O paskui vieną kartą, besibaigiant pietų pertraukai, mūsų mergaičių grupelė sėdėjo ant žolės visiškai netoli pietinės žaidimų aikštės, kur berniukai kaip paprastai žaidė savo futbolą. Aš dalyvavau pokalbyje, bet viena akimi sekiau Tomį: jis, kaip netrukus pastebėjau, perėmė žaidimo iniciatyvą. Staiga priešininkas jį pargriovė, ir Tomis atsikėlęs padėjo kamuolį ketindamas pats smūgiuoti. Kai laukdami atskriejančio kamuolio berniukai pasklido po veją, pamčiau Artūrą H., vieną iš niekad nenuilstančių jo kankintojų, stovintį keli jardai tiesiog Tomiui už nugaros ir mėgdžiojantį jo veido išraišką bei vaizduojantį, kaip Tomis stovi prie kamuolio įsiremęs į klubus. Žiūrėjau labai atidžiai: Artūro užuomina nė vienas iš žaidėjų nesusidomėjo ir jos nepalaikė. O juk Artūro grimasas jie visi turėjo matyti, juk šis stovėjo tiesiai Tomiui už nugaros. Bet jiems tai jau nerūpėjo. Tomis smūgiavo, aukštai iškilęs kamuolys nuskriejo per aikštę, žaidimas vyko toliau, o Artūras H. daugiau nė nebandė mėgdžiotis.

Man buvo malonu žinoti, kad viskas susitvarkė, bet kartu tai šiek tiek glumino ir atrodė gana paslaptinga. Mat Tomio kūriniai buvo tokie pat menki, – jo, kaip „nekūrybingo“ mokinio,

reputacija tik dar labiau sustiprėjo. Aiškiai mačiau, jog ėmęs valdyti savo ėniršio priepuolius Tomis išmušė šaipūnams iš rankų nemenką kozirį, tačiau užčiuopti tikrąją ir pagrindinę pokyčių priežastį buvo kur kas sunkiau. Pats Tomis irgi pasidarė kitoks: kitaip elgėsi, kitokiu žvilgsniu žvelgė žmonėms į veidą, kalbėjo geraširdiškai ir atvirai, – anksčiau taip nebuvo, ir pasikeitęs Tomio elgesys savo ruožtu paskatino aplinkinius pakeisti požiūrį į jį patį. Bet kodėl Tomis pasikeitė, man taip ir liko neaišku.

Jaučiausi suglumusi, tad nusprendžiau pasitaikius progai pasikalbėti be pašalinių ausų ir jį iškamantinėti. Netrukus tokia proga pasitaikė: stovėdama eilėje prie pietų pamačiau jį, stovintį priekyje, vos per kelis žingsnius nuo manęs.

Jums galbūt pasirodys keista, tačiau čia, Heilšame, pietų belaukiančių mokinių eilė buvo puikiausia asmeniškų pokalbių vieta. Tai buvo tiesiogiai susiję su Didžiosios salės akustika: iki aukštų salės lubų pakilęs, į jas atsimušęs ir vėl žemyn aidu grįžtantis klegesys teikė puikiausią progą pasikalbėti; tereikėjo nuleisti balsą, sustoti gana arti vienas kito, įsitikinti, jog šalia esantys mokiniai irgi įsitraukę į pokalbį, ir galėjai būti tikras, kad niekas tavęs slapčia nesiklausys. Šiaip ar taip, gerų progų pasišnekėti neturėjome pernelyg daug ir šiuo atžvilgiu tikrai nebuvo išlepe. „Ramios“ vietelės pokalbiams dažnai pasirodydavo esančios pačios blogiausios, nes visuomet netoliese kas nors galėjo eiti pro šalį ir slapčia pasiklausyti. Kai tik kiti mokiniai pastebėdavo, jog nori vogčia išsprukti ir nuošalioje vietelėje su kuo nors pasikalbėti akis į akį, nepraėjus nė dešimčiai minučių tai pajusdavo kone visa mokykla, ir visi tavo planai žlugdavo.

Taigi kai pamačiau Tomį, stovintį eilėje per kelis žmones arčiau stalo, kur dalijamas maistas, pamojau jam prieti, – pagal galiojančią taisyklę neturėjai teisės šitaip peršokti į priekį, bet

niekas neprieštaravo, jei eilėje pasislinkdavai atgal. Jis priėjo prie manęs neslėpdamas pasitenkinimo, šypsodamasis, ir kelias akimirkas mudu stovėjome nieko ypatinga vienas kitam nesakydami, – ne dėl to, kad būtume jautęsi nesmagiai, o todėl, jog laukėme, kol nulsūgs aplinkinių, mačiusių, kaip Tomis priėjo prie manęs, susidomėjimas. Tada aš jam pasakiau:

– Pastarosiomis dienomis atrodo gerokai laimingesnis, Tomi. Atrodo, viskas susitvarkė, ir tau sekasi kur kas geriau.

– O pro tavo akis niekas nepraslysta, ar ne, Keite? – atsakė Tomis, bet jo balse nebuvo justi nė menkausio sarkazmo. – Taip, dabar jau viskas gerai. Ir man tikrai neblogai sekasi.

– Tai kas gi atsitiko? Gal suradai Dievą, ar ką?

– Dievą? – nustebęs paklausė Tomis, kelias pirmąsias akimirkas, regis, nesuprasdamas, apie ką aš čia. Bet paskui nusijuokė ir tarė: – Ak taip, suprantu. Kalbi apie tai, kad aš jau nebe... jau taip labai nesupykstu.

– Ne tik apie tai, Tomi. Tu sugebėjai pakreipti įvykius sau naudinga linkme. Štai todėl aš ir klausiu...

Tomis tik gūžtelėjo pečiais.

– Man rodos, aš šiek tiek suaugau ir subrendau. Visi kiti tikriausiai – irgi. Be to, kiek jie gali joti ant to paties arkliuko? Juk nusibosta.

Aš nieko neatsakiau, tik žvelgiau tiesiai jam į veidą, kol pagaliau Tomis vėl trumpai nusijuokė ir vėl kreipėsi į mane:

– Keite, kokia tu smalsi. Na gerai, man rodos, yra ir dar vienas dalykas. Kai kas atsitiko. Jei nori, aš tau papasakosiu.

– Pasakok.

– Pasakysiu tau, kaip buvo, bet daugiau niekas neturi apie tai sužinoti, gerai? Prieš porą mėnesių man teko kalbėtis su panele Liuse. Ir po to pokalbio ėmiau jaustis daug geriau. Man

sunku tau paaiškinti... Ji kai ką man pasakė, ir iš karto pasijutau kur kas tvirčiau.

– Ir ką gi ji tau pasakė?

– Na... Matai, jos žodžiai tau gali pasirodyti keisti. Man iš pradžių irgi taip atrodė. Ji pasakė, kad jeigu nenoriu būti kūrybiškas, jeigu jaučiu, kad tai – visai ne mano sritis, vadinasi, taip ir turi būti. Ji sakė, jog tai nieko bloga.

– Taip ir pasakė?

Tomis tylomis linktelėjo, o aš, jau beatsukanti jam nugarą, mestelėjau:

– Kokia nesąmonė, Tomi. Jei ketini žaisti su manimi savo kvailus žaidimus, gali nė nesivarginti, – aš juose nedalyvauju.

Buvau ne juokais įpykusi, nes man atrodė, kad jis meluoja, o juk visai neseniai buvau įgijusi jo pasitikėjimą. Pamačiusi per kelis žmones už manęs eilėje stovinčią pažįstamą mergaitę, priėjau prie jos, o Tomį palikau stovėti vieną. Mačiau, kad jis gerokai suglumęs ir nusiminęs, bet po tų kelių mėnesių, kuriuos praleidau besijaudindama dėl jo, jaučiausi apgauta, ir man buvo nė motais, kaip dabar jaučiasi jis. Stengdamasi atrodyti kuo linksmesnė pleptelėjau su drauge, – man rodos, tai buvo Matilda, – ir per visą likusį laiką, kurį praleidome stovėdami eilėje, tik porą kartų trumpai žvilgtelėjau į Tomio pusę.

Bet man nešantis padėklą prie stalų Tomis priėjo iš už nugaros ir greitai išbėrė:

– Keite, aš tavęs nemulkinu, nors tau galbūt taip atrodo. Taip iš *tikro* buvo. Jeigu tik leistum, viską tau papasakočiau.

– Liaukis pliauškęs nesąmones, Tomi.

– Keite, aš tau viską išklosiu. Po pietų būsiu prie tvenkinio. Jeigu ateisi, aš papasakosiu tau viską, kaip buvo.

Aš mečiau į jį priekaištingą žvilgsnį ir nieko neatsakiusi nuėjau sau, bet, man rodos, čia pat ėmiau svarstyti galimybę, jog

galbūt pokalbio su panele Liuse Tomis neišsigalvojo. Paskui, sėdėdama su draugėmis, ėmiau rezgti planą, kaip šiek tiek vėliau paslapčia nusigauti prie tvenkinio neatkreipiant kitų mokinių dėmesio ir nesužadinant smalsumo.